

$\frac{\Gamma}{929} = \frac{\Gamma}{924}$

ПАМЯТНИКИ

ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ АРХИТЕКТУРЫ

въ фотографіяхъ и чертежахъ

подъ редакціей академика архитектуры профессора
Института Гражданскихъ Инженеровъ

Гер. Д. Гримма.

СОСТАВИЛИ И ИЗДАЛИ

Д. Егіазаровъ и Р. Мартиросянецъ.

ВЫПУСКЪ II и III.

ՀԱՅՈՑ ՅԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵԾՄԱՐՔ.

ՏԵՏՐ Բ ԵՒ Գ.

MONUMENTS D'ARCHITECTURE DE L'ANTIQUE ARMÉNIE

Livraison II et III.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

„Пушкинская Скоропечатня“, Лештуковъ 4.

2001-11

СОДЕРЖАНИЕ

ԱՒՄԱՏԻ.

- Տաբլ. VI Կիտեր ըր. Տըրծ-Նիտըն ըն ընթերիտ ըր.
- „ VII Օբիժի կիտեր կոկոկոնի.
- „ VIII Յադադի ֆաժադ կոկոկոնի.
- „ IX Յնտրենի կիտեր ըրտեկա Ամաժա.
- „ X Քլանի և ըրժժ ըրտեկա Ամաժա.
 - 1) Քլանի ըր. Աժաժաժի.
 - 2) Քլանի ըր. Տըրծ-Գրիգոր.

- Տաբլ. XI Շըրկոն Աժաժաժի.
- „ XII Շըրկոն Անաժի.
- „ XIII Տըրիտի ֆաժադ ըրկի Աժաժաժի; ըրտալ ըրկի Անաժի.
- „ XVI Կոկոնի.
- „ XV Քլանի կոկոկոնի. Դետալի.

Կրադկոն Աժաժաժի մոնաժի ըրտը ըրիլոժոնո կը ըտոն ըրիժոն.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂԲԱՏ

- VI. Սըրը Նժան կկեղեցիտ տեժարանը հիտի-տալին կոկոնի:
- VII. Զանդատան ըրդհանտը տեժարանը:
- VIII. Զանդատան զլիտաը ընկաը:
- IX. Համադաժո զալթի Ներքին տեժը:
- X. Համադաժո զալթի յատակադիժը և հատուժը:
 - 1) Ս. Աժաժաժի կկեղեցիտ յատակադիժը
 - 2) Ս. Գրիգոր կկեղեցիտ յատակադիժը
- XI. Ս. Աժաժաժի կկեղեցի:
- XII. «Անաժաժ» կկեղեցի:
- XIII. Ս. Աժաժաժի կկեղեցիտ հիտիտալին ընկաը: «Անաժաժ» զլիտաը մոնը:
- XIV. Սիտը:
- XV. Զանդատան յատակադիժը: Աժանժի մանրամասնութիտնը:

Յադըտաժ ըրիտի համադոն Նկարագրութիտը կը ըմտնեժ սյոն տեժը մեժ:

80-12

-- NOV 2015

327-2010

Ա Х П А Т Ь

Ахпатскій монастырь находится въ Борчалинскомъ уѣздѣ Тифлисской губерніи, на правомъ берегу рѣки Дзорагетъ или Дебетъ.

Монастырь этотъ былъ основанъ въ X вѣкѣ, но уже въ XI в. сдѣлался центромъ духовнаго просвѣщенія. Онъ обладалъ богатой библіотекой, которую историки называютъ „сокровищницей“. Еще въ X в. число монаховъ доходило до 500. Въ XII в. монахи Ахпатскаго и Санаинскаго монастырей стояли во главѣ восточно-армянскаго духовенства и, какъ ярые защитники интересовъ армянской церкви, составляли сильную оппозицію западно—армянскому (киликійскому) духовенству, подпавшему подъ влияніе грековъ и католиковъ. Главный храмъ Ахпата Сурбъ—Ншанъ (Св. Креста.) построенъ супругою царя Ашота Милостиваго, царицей Хосровануишь въ 967 году (416 г. армянской эры). Куполь, поврежденный землетрясеніемъ, былъ восстановленъ (1016 г.) княземъ Мукнь, сыномъ князя Хоновара. Въ 1655 году храмъ еще разъ былъ возобновленъ Азизомъ. Церковь эта, какъ видно по плану, имѣетъ форму параллелограмма съ четырьмя придѣлами по угламъ. Съ восточной и сѣверной сторонъ она окружена пристройками, прибавленными очевидно позднѣе. Пристройки эти, сами лишены архитектурнаго значенія, къ сожалѣнію портятъ наружный видъ цер. Сурбъ—Ншанъ. Подъ щипцемъ на восточномъ фасадѣ изваяны изображенія владѣтелей Смбата и Гургена.

Къ церкви Сурбъ—Ншанъ примыкаетъ неправильной формы притворъ, древнѣйшая часть котораго сооружена въ 1185 году царевной Маріамъ, погребенной здѣсь же. Архіепископъ Іоаннъ, настоятель монастыря, перестроилъ его, оставивъ въ прежнемъ видѣ лишь ту часть, гдѣ находятся гробницы. Съ боковъ притвора выдѣляются двѣ абсиды, снабженныя парными окнами. Въ конструктивномъ отношеніи онъ замѣчателенъ своимъ сводчатымъ покрытіемъ на перекрещивающихся аркахъ.

Съ сѣверной стороны этого притвора стоитъ церковь Аствацацинъ (Св. Богородицы), построенная при настоятелѣ архіепископѣ Іоаннѣ (XIII в.), а съ южной стороны цер. Св. Григорія, возобновленная въ 1211 году. Съ задней стороны церкви Аствацацинъ стоитъ нартексъ Амазаспа, или такъ называемая усыпальница царей. Снаружи она лишена всякой архитектурной обработки, но внутренность поражаетъ красотой и разнообразіемъ. Строилъ нартексъ архіепископъ Іоаннъ Амазаспъ. Онъ же построилъ въ нѣкоторомъ разстояніи къ востоку отъ цер. Сурбъ—Ншанъ красивую колокольню въ 1245 году, „въ тяжелое время нашествія монголовъ“, какъ объ этомъ свидѣтельствуетъ старинная надпись. На всѣхъ постройкахъ настоятеля Іоанна видно влияніе арабской архитектуры (сталактитовые сводики). Недалеко отъ монастыря къ востоку, уже внѣ его стѣнъ, расположена маленькая церковь, называемая „Анапатъ“, построенная вѣроятно въ XIII вѣкѣ и возобновленная въ 1676 году. У этой церкви находятся гробницы трехъ архіепископовъ.

Кромѣ всѣхъ этихъ перечисленныхъ памятниковъ въ Ахпатскомъ монастырѣ существуютъ еще нѣсколько другихъ построекъ, имѣющихъ лишь историческій интересъ.

Հ Ա Ղ Բ Ա Տ

Հաղթատայ «Սուրբ Նշան» վանքը ընկնում է Հին Տաշիր կամ Լոռի, այժմեան Թիֆլիսի նահանգի Բորչալու գավառում, Զորագետի աջ ափին: Հայ Բաղրատունիների աշխարհաշինութեան յուշարձաններից է այս վանքը: Հաղթատը Բաղրատունի թաղաւորների հովանաւորութիւնը վաչկող երեք «մայրաքաղաք» վանքերից էր, որը և շատ շուտով դարձաւ ժամանակի լուսաւորութեան մեծ կենդրոններից մէկը: Դեռ X դարում սորա վանականների թիւը հասնում էր 500, իսկ վանքի մասնաւորարանը, որ պատմիչները անուանում են «ամենափարթամ գանձարան» տեղաւորուած էր վանքում և մասամբ շրջակայ այրերում: Այս մասնաւորարանը դէպի ինքն էր զբաւում ժամանակի ուսումնասիրաւ վանականներին, որոնք երբեմն այնքան էին յափշտակուած այդ «գանձարանի» ուսումնասիրութեամբ, որ օրերով մոռանում էին հաց ուտել: Այս էր պատճառը, որ Հաղթատը առեց եկեղեցու հայրերի ու ուսումնական վարդապետների մի շարք, որոնք հարստացրին մեր գրականութիւնը թէ եկեղեցական և թէ պատմական երկերով:

XII դարում, երբ Կիլիկիայի Հայ եկեղեցականները արդէն սկսեցին յոյների ու հռոմայ պապերի հետ բանակցութեանց մէջ մտնել ծէսերի փոփոխութեան ու եկեղեցիների միութեան համար, Հաղթատեցիք արեւելեան վանականների գլուխ կանգնած և վառուելով ազգային եկեղեցու նախանձախնդրութեամբ, քաջ ախոյեաններ հանդիսացան և պաշտպանեցին Հայոց եկեղեցին օտարների ունձուութիւններից:

Հաղթատի Սուրբ Նշան եկեղեցին կառուցել է Աշոտ Ողորմածի կին Խոսրովանուշ թագուհին Հայոց 416 թուին (967), բայց երբ սորա կաթողիկէն երկրաշարժից վնասուեց, հոնափարսք որդի Մուկն իշխանը վերստին նորոգեց Հայոց 465 թ. (1016 թ.): 1655 թ. կրկին վերանորոգուել է Աղիզ ապաշխարողի ձեռամբ: Սոյն եկեղեցին, ինչպէս երևում է յատակադից ունի քառանկիւնի ձև և շրջապատուած է 4 խորաններով, իսկ արեւելեան ճակատին դրսի կողմից քանդակուած են Սմբատ և Գուրգէն թաղաւորների պատկերները:

Սորա արտաքին զաւիթը, որ անկանոն ձև ունի, շինել է Կիւրիկէի զուտար Մարեամբ 1185 թուին, որտեղ ամփոփուած է ինքը, նորա մայր Թամարը ու հորաքոյր Ռուսուկանը: Յովհաննէս արքեպիսկոպոս

Իօրեանը. չետոյ քանդեց այս գաւիթը և թողնելով միայն գերեզմանների մասը, ընդարձակելով շինեց նոր գաւիթ: Այս գաւիթը նշանաւոր է իւր խաչուող կամարներով:

Այս գաւիթի ձախ կողմը գտնուում է Ս. Գրիգոր եկեղեցին, որ վերանորոգուել է 1211 թ., իսկ աջ կողմը սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին, որ կառուցել է Յովհաննէս արքեպիսկոպոս Համադասպը: Սոյն վանահայրը 1245 թ. Ս. Նշան եկեղեցու արևելեան կողմը շինեց մի գեղեցիկ դանդակատուն «ի դառն ժամանակս թաթարաց» ինչպէս վկայում է վերան եղած արձանագրութիւնը:

Վանքից ձիարշաւ հեռաւորութեամբ գէպի արևելքը գտնուում է մի փոքր եկեղեցի «Անապատ», որ վերանորոգուել է 1676 թ: Սորա մօտ կան երեք արքեպիսկոպոսական գերեզման:

Haghbat

Le monastère d'Haghbat se trouve dans l'arrondissement de Bortchalinsk du Gouvernement de Tiflis, sur le bord droit de la rivière Dzoraguet ou Debet.

Ce monastère fut fondé au X-e siècle, mais dé jà au XI-e siècle il devint le centre de l'instruction spirituelle. Il possédait une riche bibliothèque, que les historiens ont désignée du terme de „trésor“ bibliographique. Dé jà au X-e siècle le monastère comptait 500 moines. Au XII-e siècle les moines des monastères d'Haghbat et de Sanahin se trouvaient à la tête du clergé de l'Arménie orientale et, en leur qualité de défenseurs acharnés des intérêts de l'église arménienne, ils faisaient une opposition opiniâtre au clergé de l'Arménie occidentale (de Silycie), tombé sous l'influence des Grecs et des Catholiques.

Le temple principal d'Haghbat, Sourb-Nehan (de la Croix Sainte), a été érigé en 967 (416 de l'ère arménienne) par l'épouse du monarque Achot-le-Miséricordieux, la reine Hosrovanouch.

La coupole, endommagée par un tremblement de terre, fut restaurée (1016) par le prince Moukn, fils du prince Honovar. En 1655, le temple fut encore une fois restauré par Azis. Cette église, comme on le voit sur le plan, a la forme d'un parallélogramme, avec quatre autels secondaires aux coins. Du côté oriental et septentrional elle est entourée de bâtisses qui y furent ajoutées, évidemment, plus tard. Ces bâtisses, privées elles-mêmes de toute importance au point de vue de l'architecture, gâtent bien à regret l'aspect extérieur de l'église Sourb-Nehan. Sous le pignon orientale on voit les figures des souverains Smbat et Gourgen.

Un vestibule de forme irrégulière est adjacent à l'église de Sourb-Nehan. Sa partie la plus ancienne a été construite en 1185 par la reine Mariam, qui y fut enterrée. L'archevêque Joann, supérieur du monastère, le reconstruisit, ne laissant dans son état primitif que la partie renfermant les sépulcres. Sur les côtés du vestibule se trouvent deux absides garnies de fenêtres doubles. Au point de vue de l'architecture il est remarquable par son toit roué sur arcs s'entrecroisant. Du côté nord de ce vestibule se trouve l'église Astvatzatzin (de la Sainte-Vierge), construite du temps du supérieur archevêque Joann (XIII-e siècle). Du côté sud se trouve l'église Sourb-Grigor (de St. Grégoire) restaurée en 1211. Derrière l'église Astvatzatzin se trouve le Nartex d'Amazasp ou la soi-disant sépulture de rois.

A l'extérieur ce mausolée ne présente aucun travail d'architecture, mais son intérieur est frappant par sa beauté et sa variété. Le Nartex a été érigé par l'archevêque Joann Amazasp, le même qui érigea, en 1245, à la pénible époque de l'invasion des mongols, à une certaine distance, à l'orient de l'église Sourb-Nehan, un beau clocher, sur le fronton duquel se trouve une vieille inscription rappelant ce fait.

Toutes les constructions faites par le supérieur Joann témoignent de l'influence de l'architecture arabe (petites voûtes stalactytes). Non loin du monastère, du côté de l'orient, au-delà de son enceinte, se trouve une petite église du nom d'Anapat, construite probablement au XIII-e siècle et restaurée en 1676. Prés de cette église se trouvent les tombeaux de trois archevêques. Outre tous les monuments susmentionnés, le monastère de Haghbat contient encore quelques autres édifices ne présentant qu'un intérêt historique.

Описание монастырей Ахпатскаго и Санаинскаго архим. Иоанна Крымскаго СИБ. 1863. Ч. 1.

Զայպեան Ս. Վ. Ճանապարհորդութիւն ի Մեծն Հայաստան մ. I Տփլիս 1842

Վաստանեան Կ. Հայոց վանքերը Մոսկով 1886 թ.

Երզնկեան Ռ. Հնախօսական տեղագրութիւն Հայրապետ թիֆլիս:

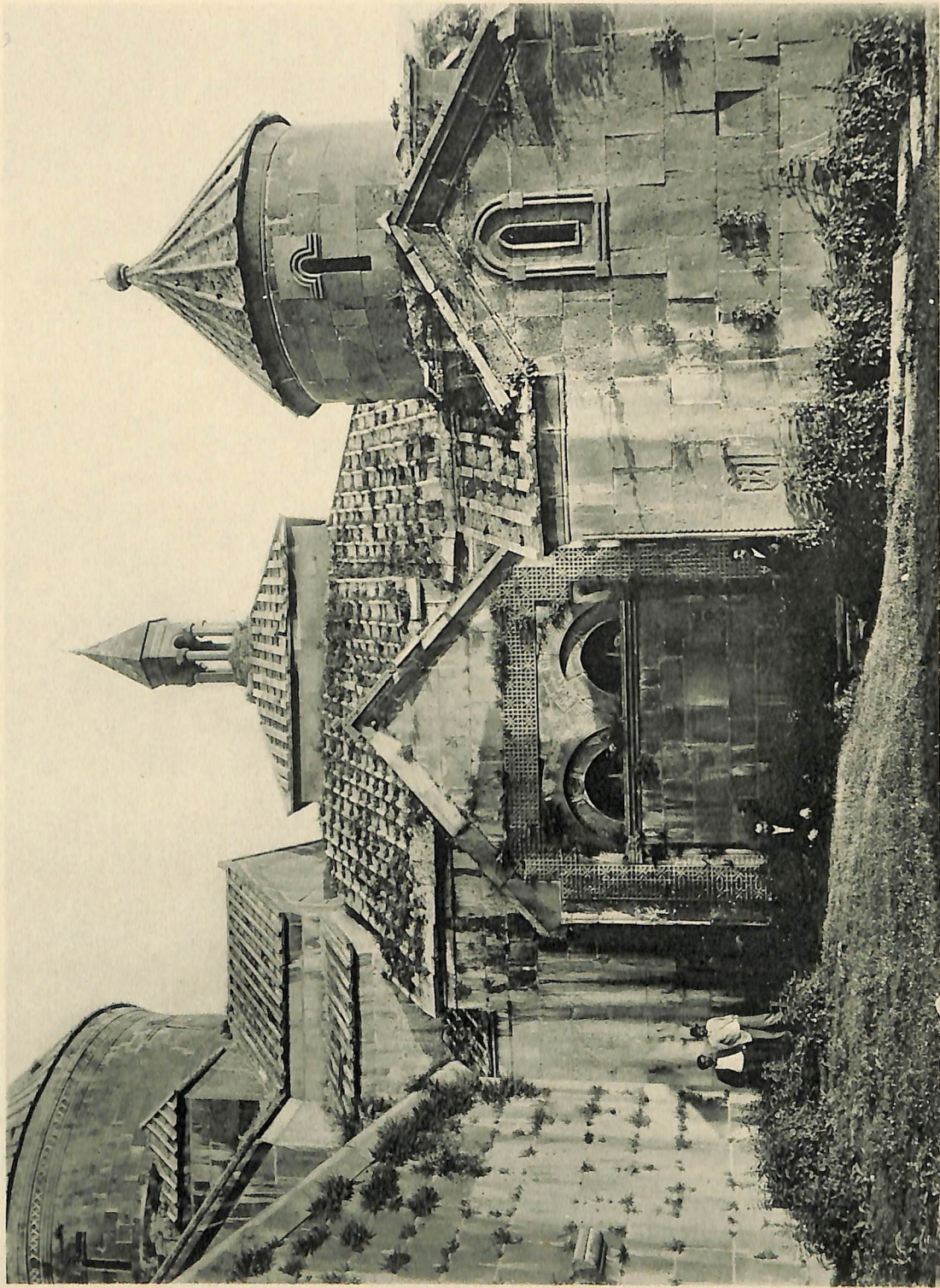
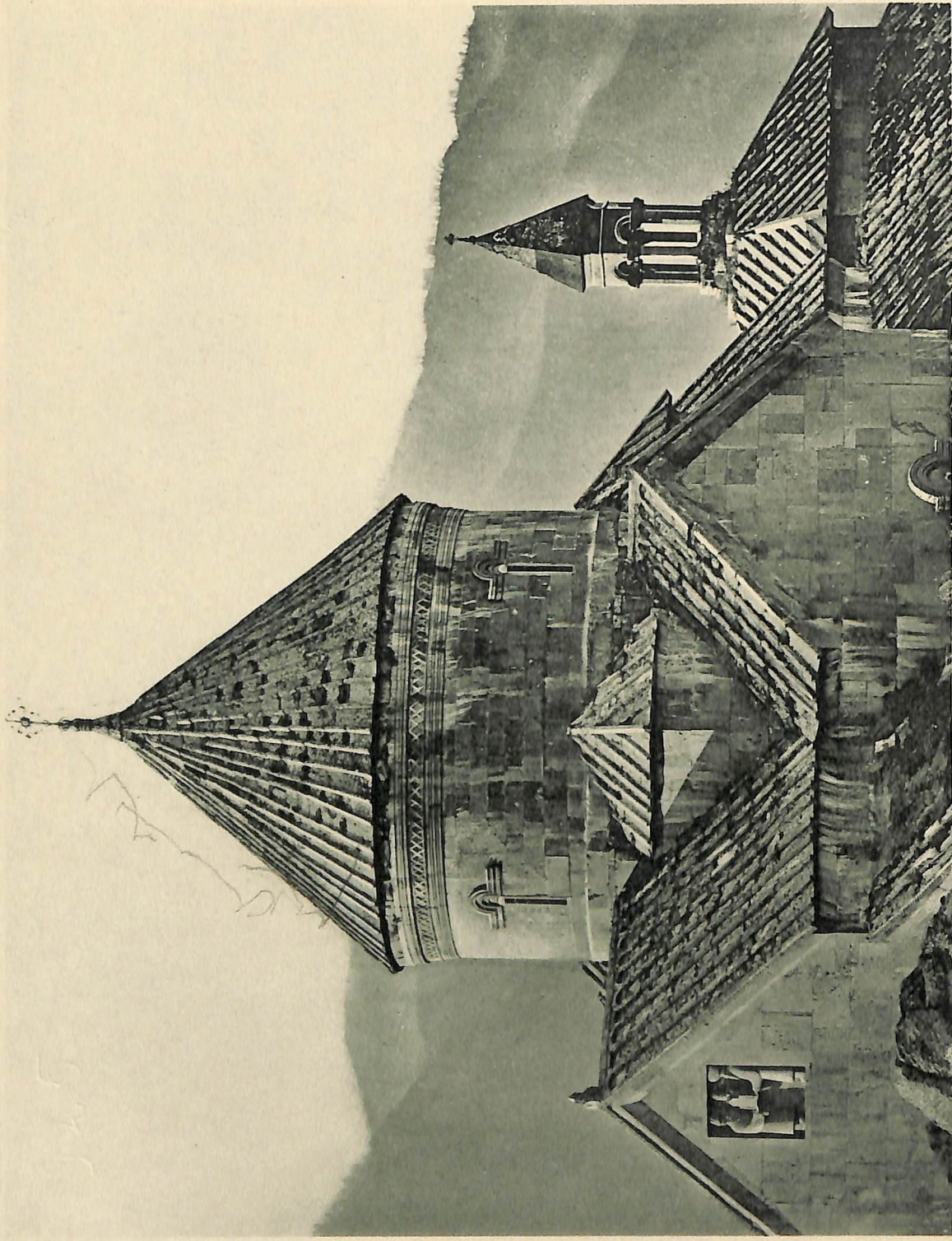
Bulletin de l'Académie des sciences T. 5. 1863 r. col. 215—219.

Г
929
925

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՇԱՐԻՔ

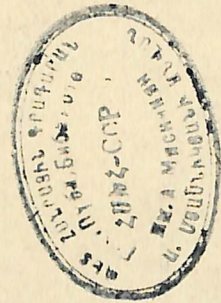
MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUÉ ARMÉNIÉ.

АХПАТЪ. Виды цер. Сурбъ-Ншанъ
съ сѣв. стороны.

ՀԱՐՏԱՐ. Սուրբ Նշան եկեղեցու տեսարանը հիւսիս-
այսին կողմից:

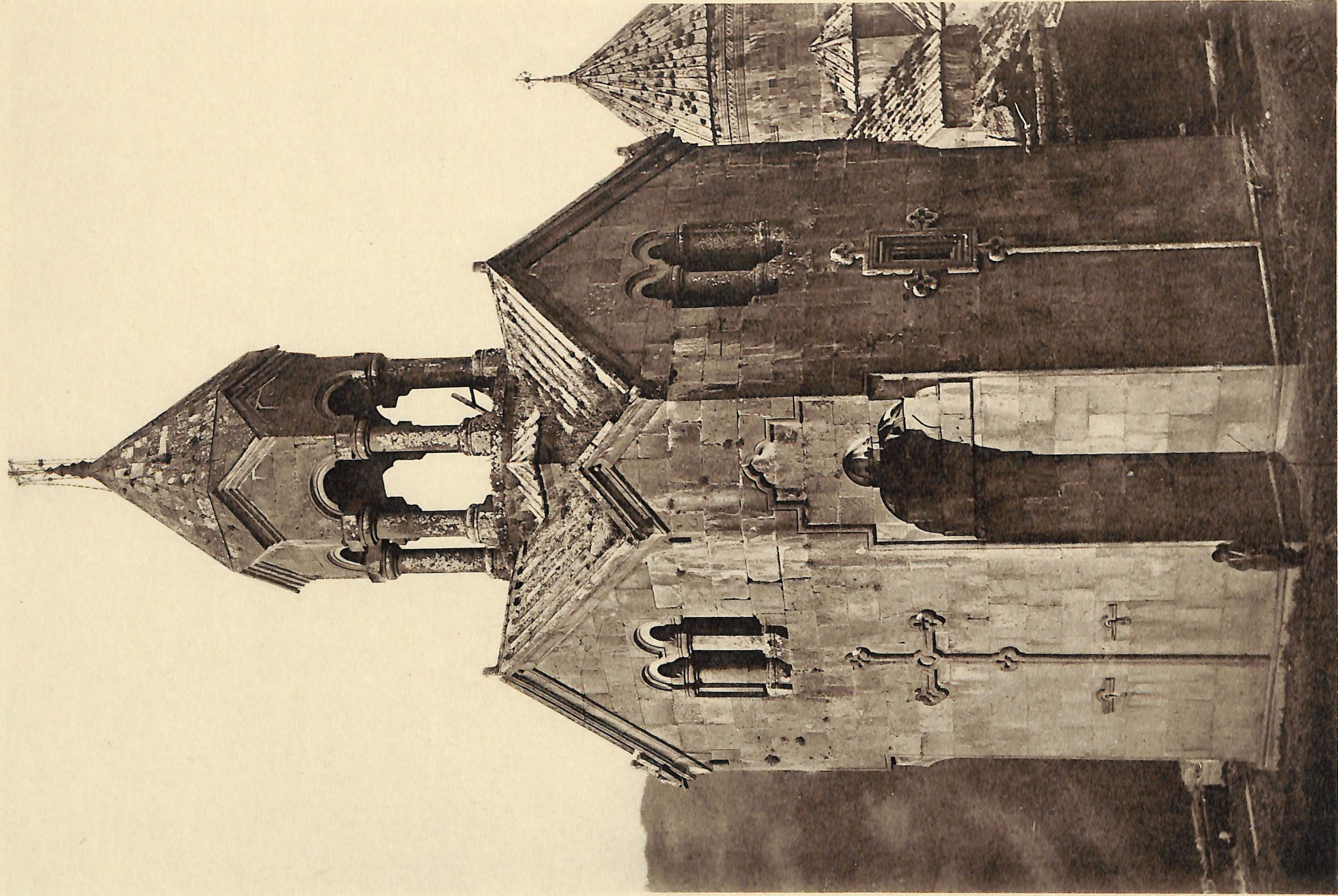
ՀԱՐՏԱՐ. Vue de l'église Sourb-Nchan
du côté nord.

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՇՐԱՐՔ

MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUÉ ARMÉNIÉ.

ԱՊԱԹԻ, ՕԲՇՅԻՎ ԿՈԼՈԿՈԼՆԻ.

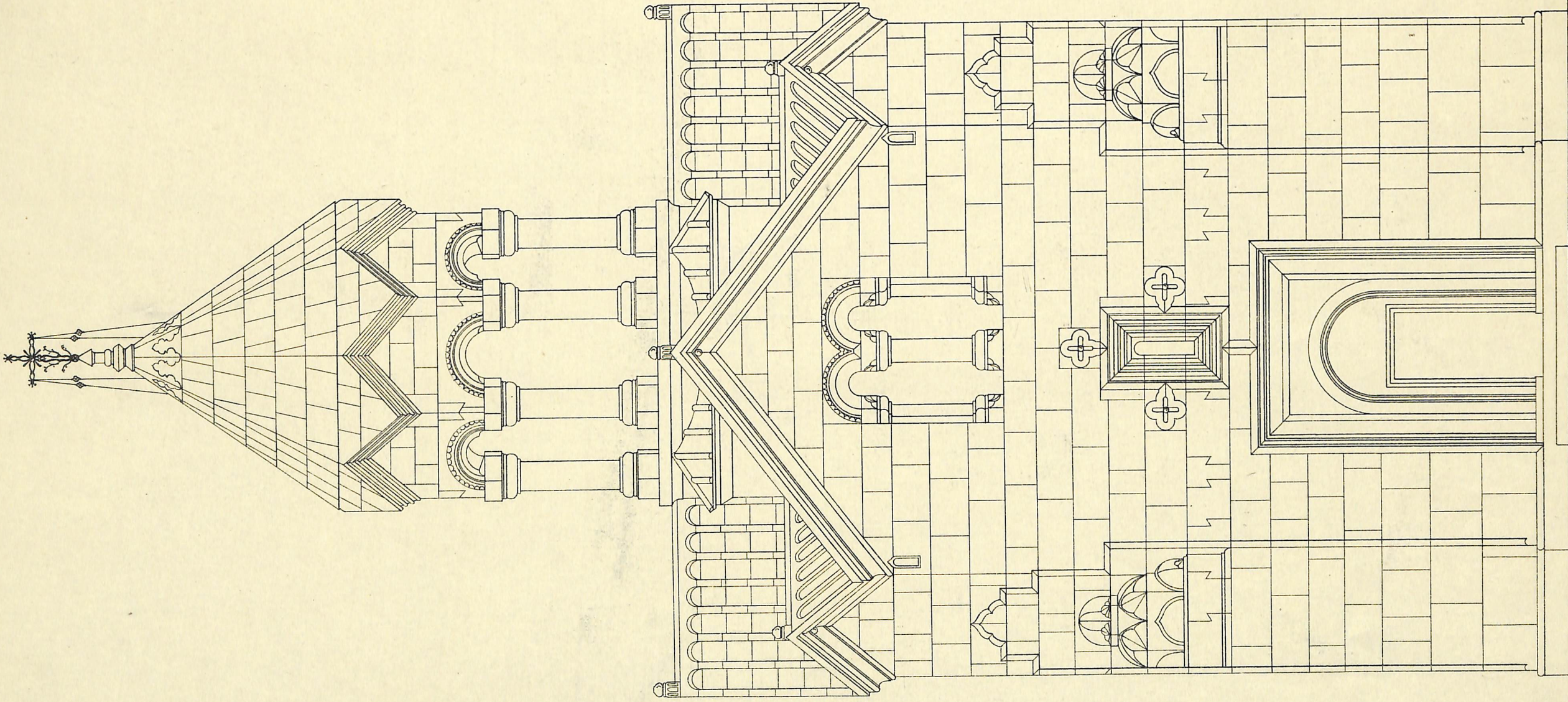
ՀԱՐՏԱՑ. Զանգատան բնօրինակը տեսարանը:

ՈՒՍՏԱՆԱԿ. Մը գընըրը ԿՈԼՈԿՈԼՆԻ.

ՄԵՏ ԼՍՄԻ ՊՐՈՊՐԵՏՈՐ
Մ. ՍՏՈՒՆՅԱՆ. ՕՏԹ
ՀՈՒՆՅԱՆ Բ
ՄԵՏ ԼՍՄԻ ՊՐՈՊՐԵՏՈՐ
Մ. ՍՏՈՒՆՅԱՆ. ՕՏԹ

2010-2010

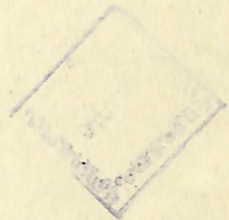
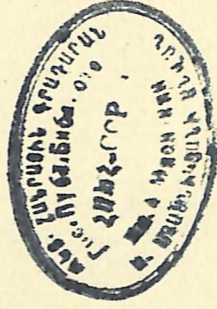
929

ԱՊՄԱԾ. Западная фасадъ колокольни.

ՀԱՐՏԱՐ. Հանգանակի պիլաստր երկուսը.

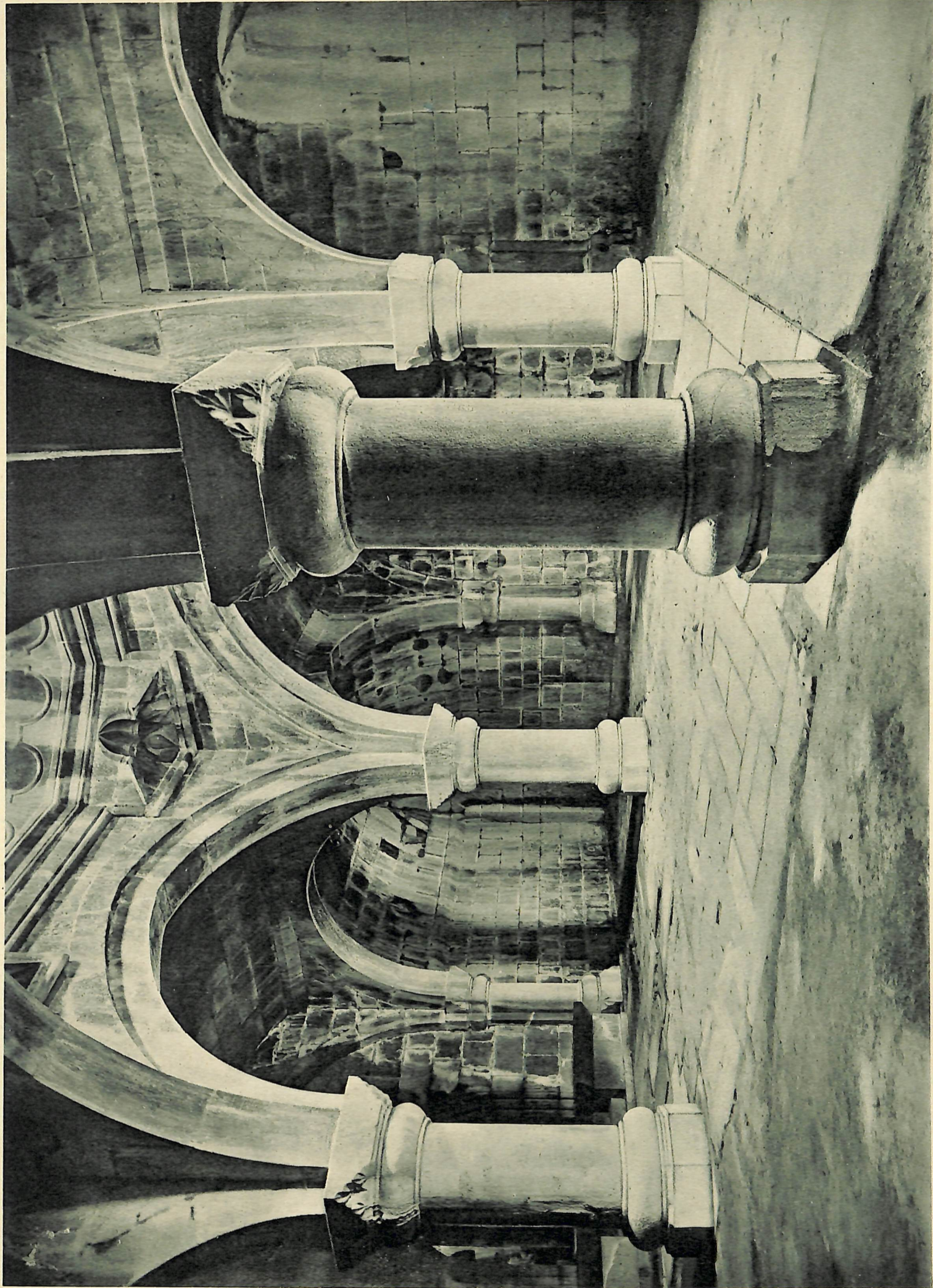
ՄԱՐՏԻՐՈՍԻԱՆ. Façade occident du clocher.

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԿՇՄԱՐԳ

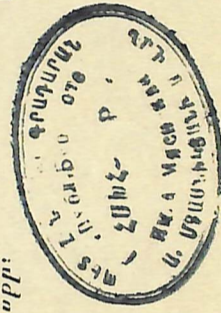
MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUÉ ARMÉNIÉ.

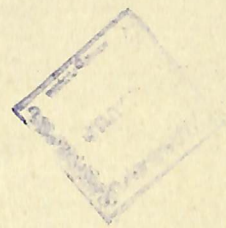
ԱՊԱՏԻ. Внутренний вид нартекса
Амазаспа.

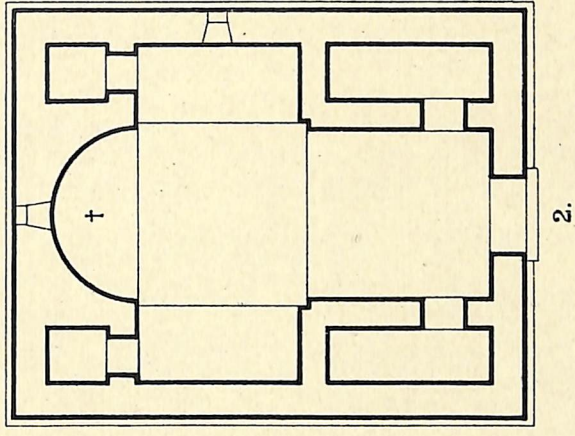
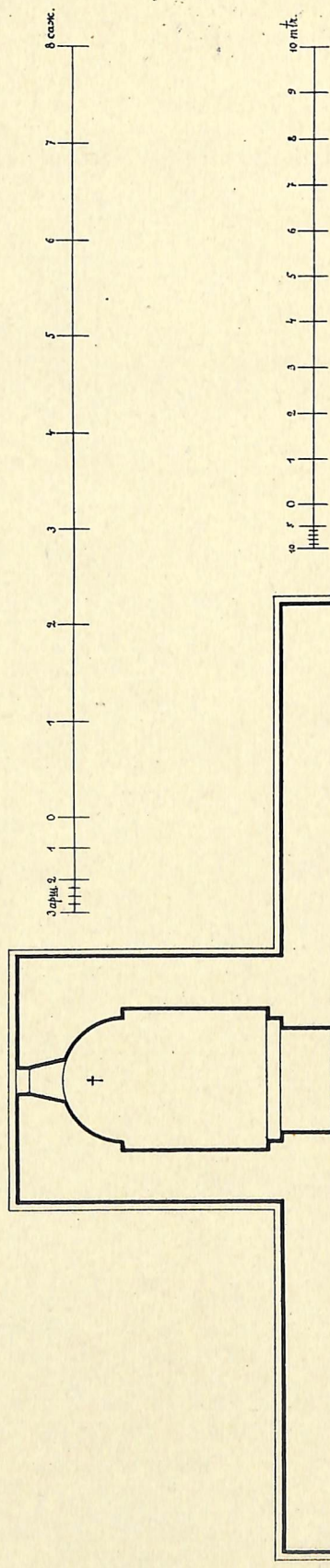
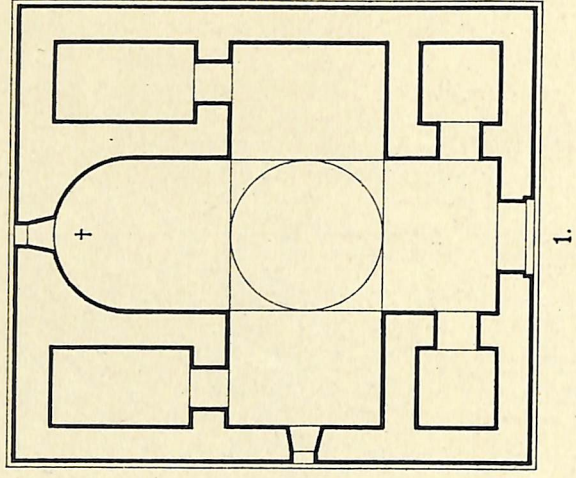
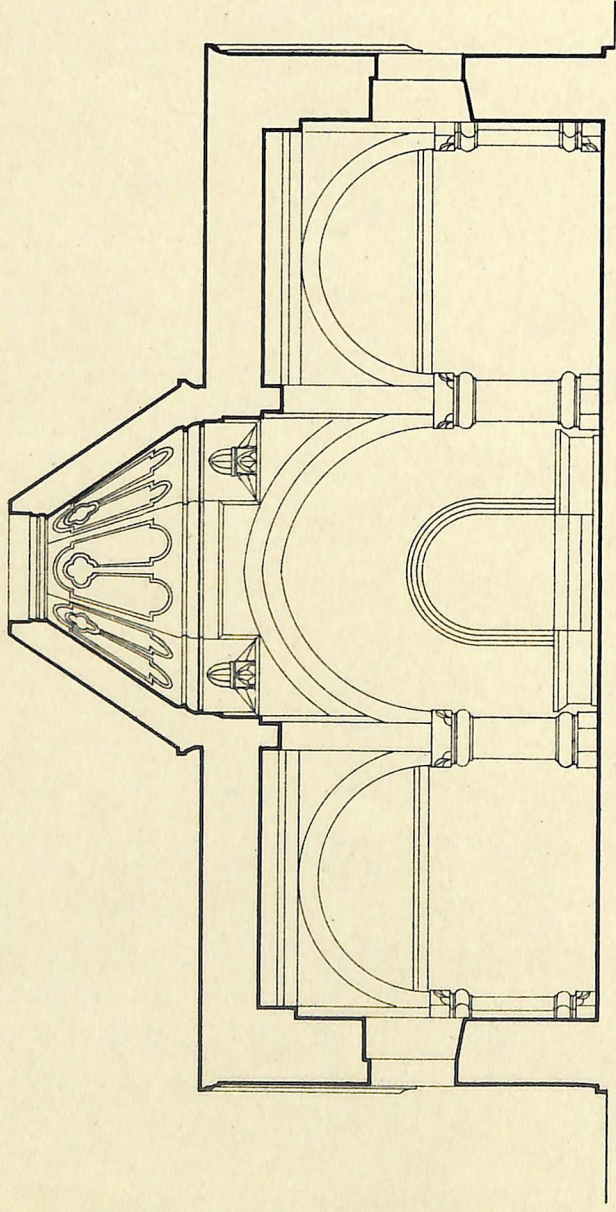
ՀԱՐՏԱՐ. Համադրուող գույնի ներքին տեսքը:

ՈՒՍՏԱՆ. Vue intérieure du Narthex
d'Hamazasp.

929

ԱՊԱՏԻ. Մանը և ընթրնն ռարթեկս
Ամազսնա.

- 1) Մանը շր. Աստազանն.
- 2) Մանը շր. Տրնն-Գրնգոր.

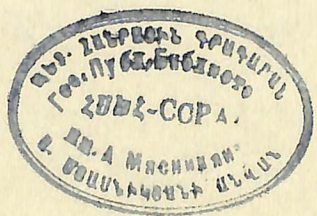
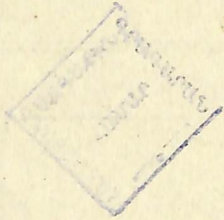
ՀԱՊԱՏԻ. Հանարաղղ զառնն շառնարղղը և Հառնարղղը.

- 1) Սառնարղղը ընթրնն շառնարղղը.
- 2) Ս. Գրնգոր ընթրնն շառնարղղը.

ՄԱԳՄԱՏԻ. Մանը և ընթրնն ռարթեկս
ժ'Ամազսնա.

- 1) Մանը շր. Աստազանն.
- 2) Մանը շր. Տրնն-Գրնգոր.

929

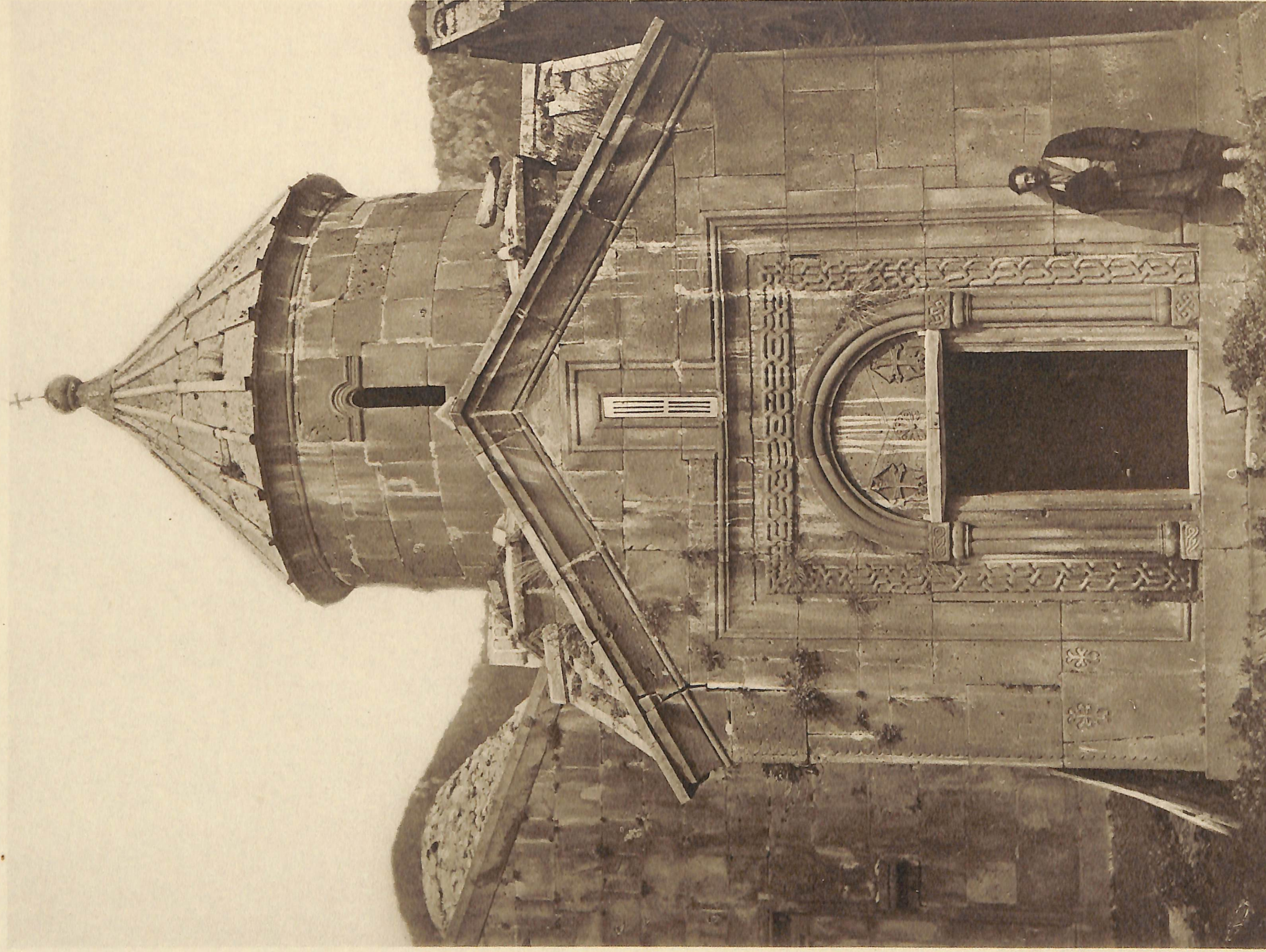

Г
929

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՇՐԱՐՔ

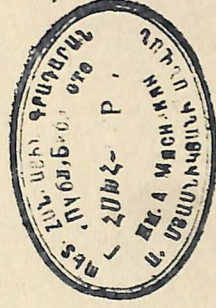
MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUÉ ARMÉNIÉ.

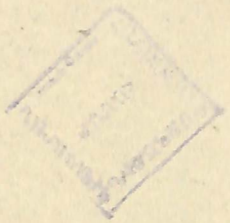

ԱՊՄԱՏԻ. Церковь Астваццинь.

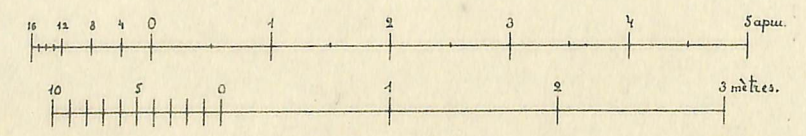
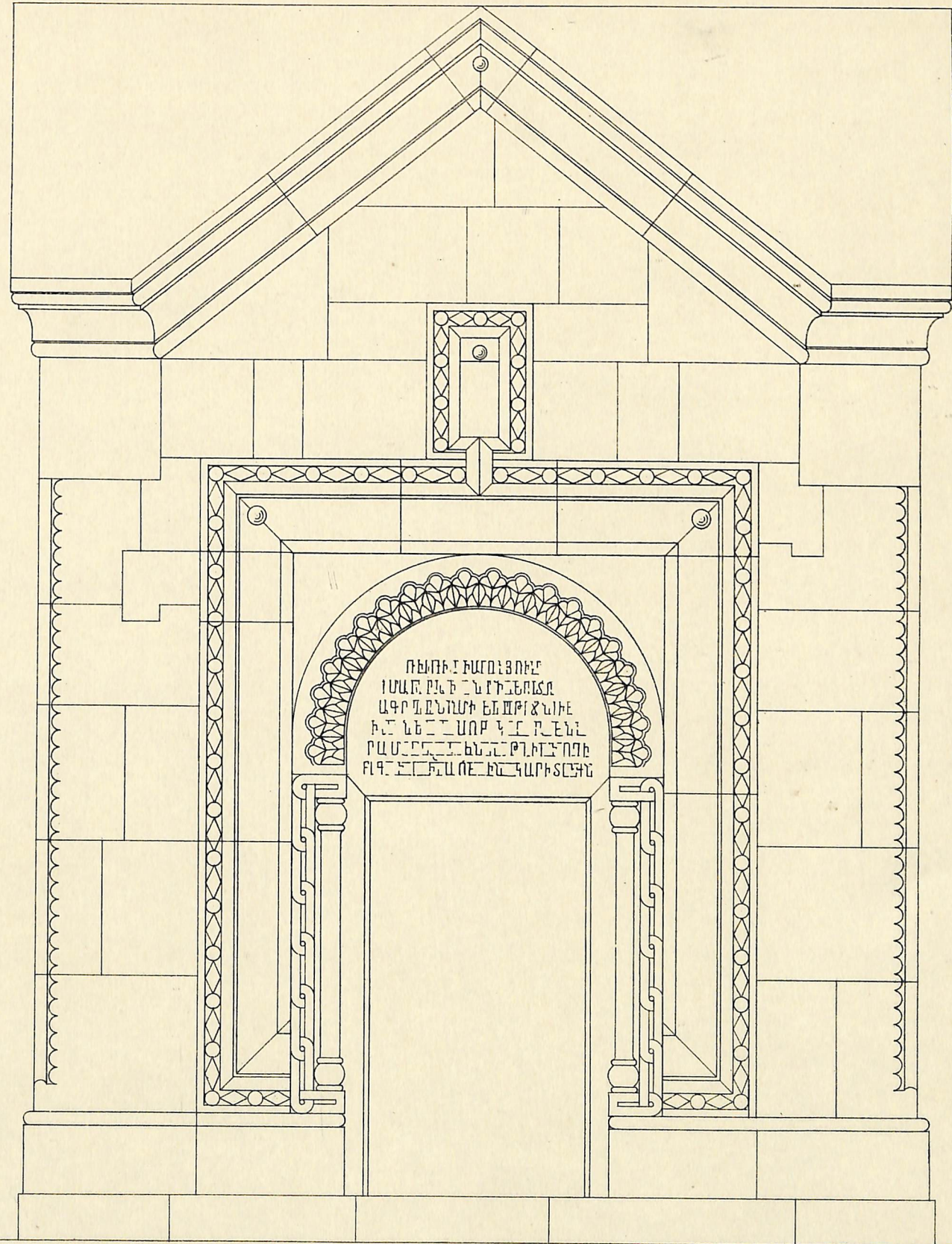
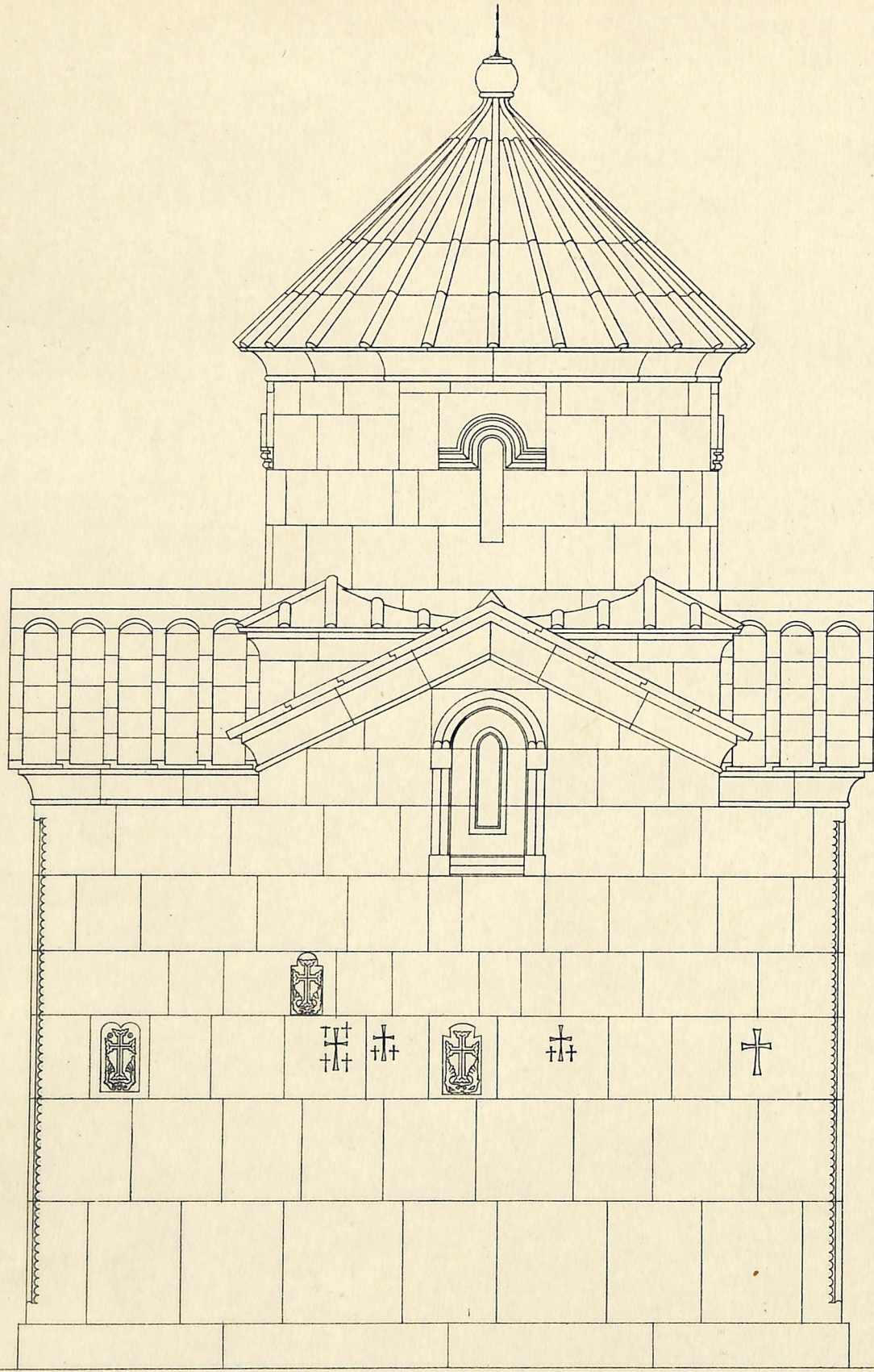
ՀԱՂԻՅԱՏ. Ա. Սառնուստատիս կիկղեղի:

HAĞHBAT. Eglise Astvatzatzin.

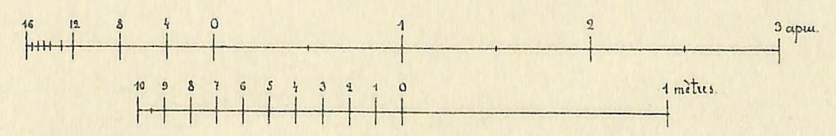

929

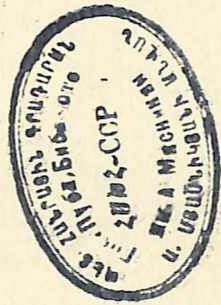

ԱՊՊԱՏԻ. Տ՜վ. ֆաճաճ շըր. Աճ՜վաճաճին.
Սորթալ շըր. Անաթաճ.

ԱՏՏՏՏԱՏ. Ֆաճաճ ուր շըր. Աճ՜վաճաճին.
Սորթալ շըր. Անաթաճ.

ՀԱՂԻԱՏ. Սաճաճաճին իկեկեղու. Հիւսիս. ճաճաճաճաճ:
«Սնաճաճաճ» զիսաճաճ ճաճաճաճ:

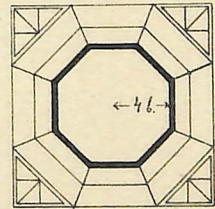
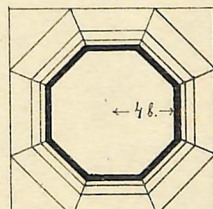
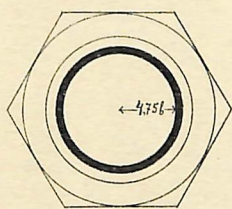
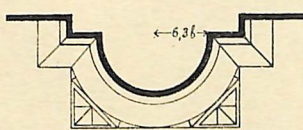
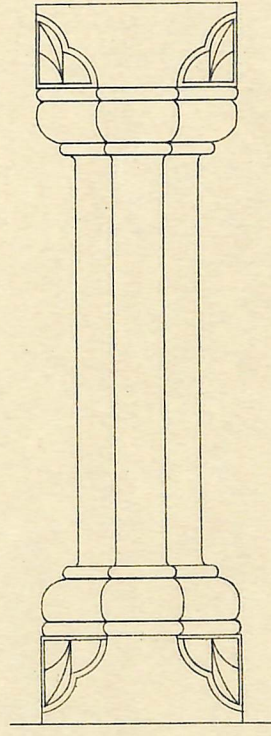
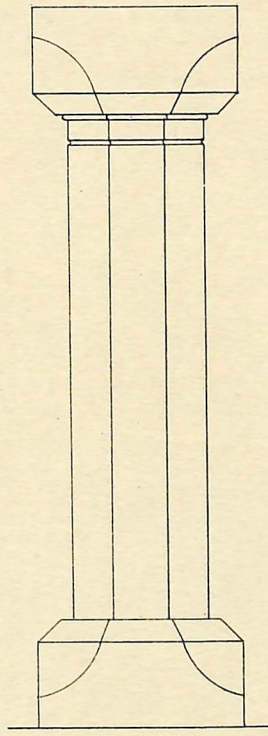
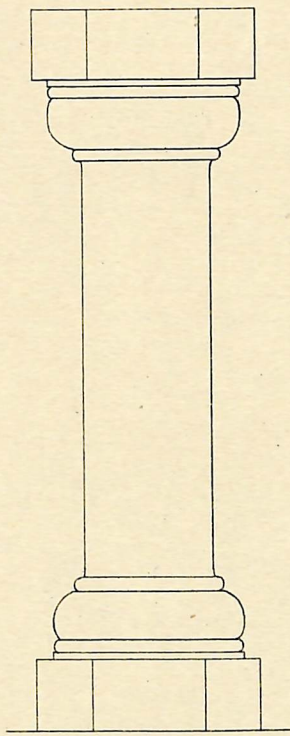
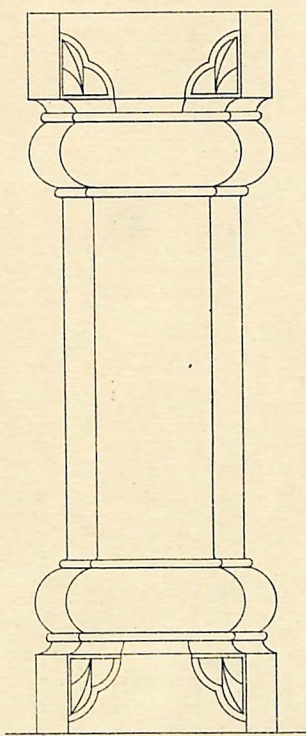
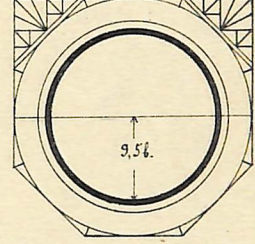
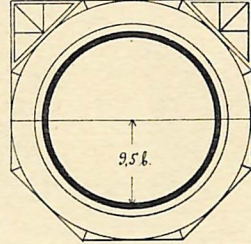
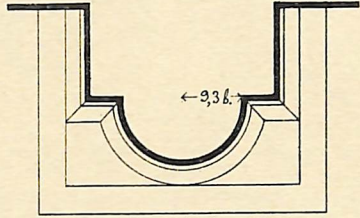
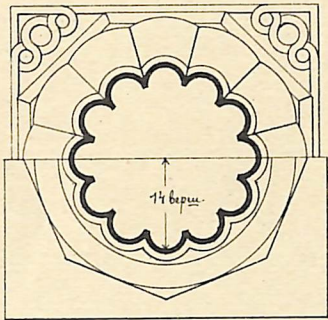
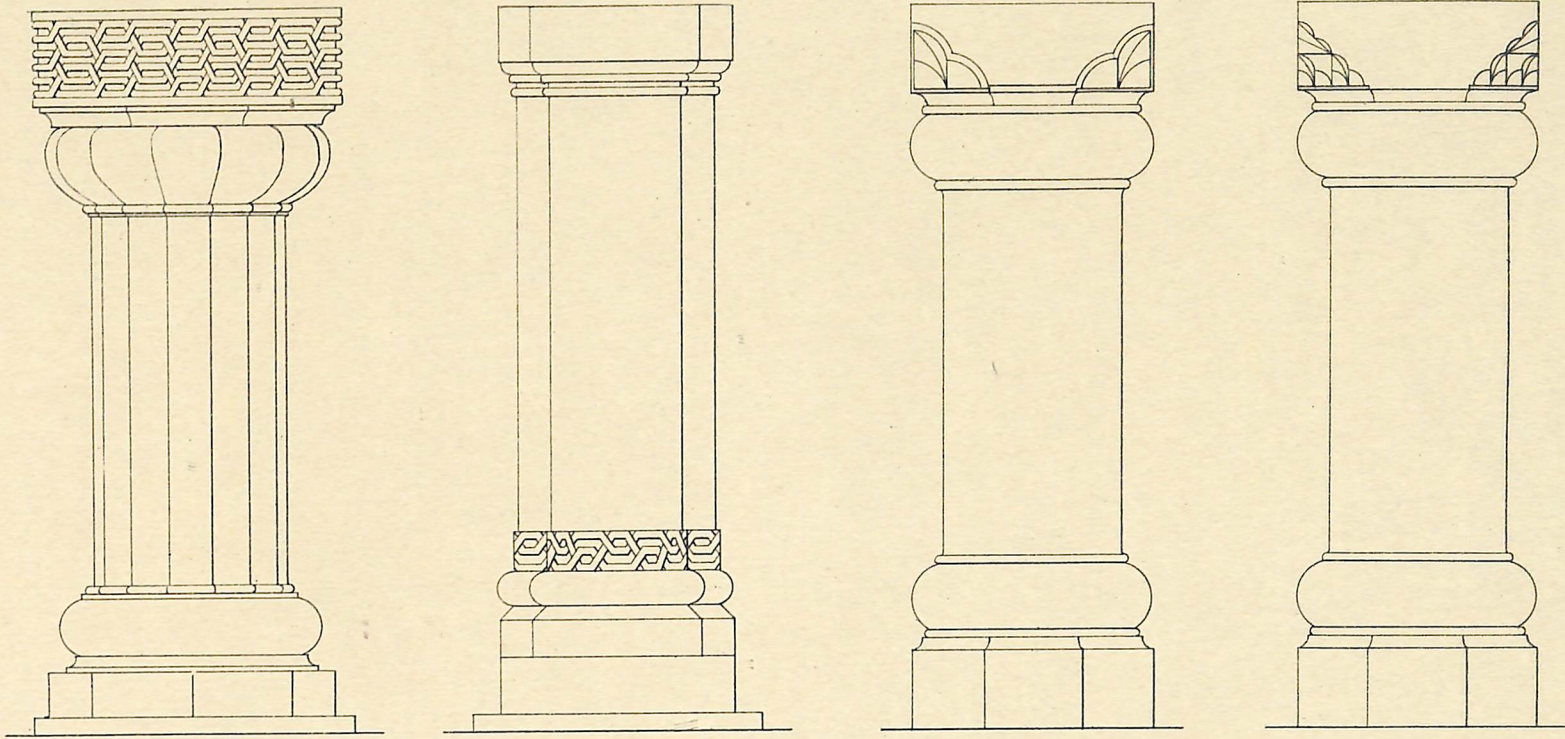

Г
929

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

ՀԱՅՈՑ ՀԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՇՄԱՐԷ

MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUE ARMÉNIE.

ԱՊԱՏԻ. Колонны.

ՀԱՂԵԱՏ. Սիւներ:

HAGHBAT. Colonnes.

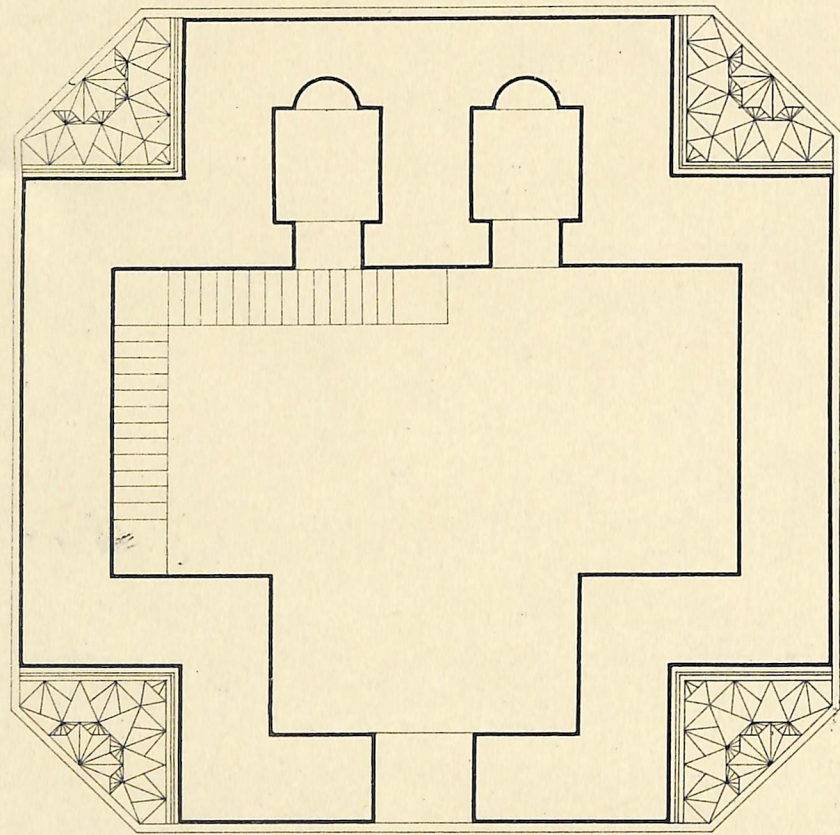

ПАМЯТНИКИ ДРЕВНЕ-АРМЯНСКОЙ
АРХИТЕКТУРЫ.

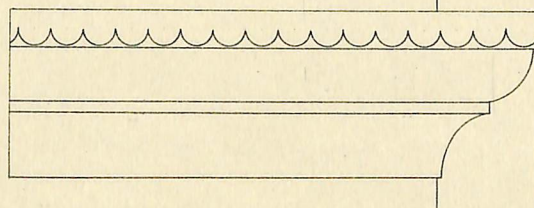
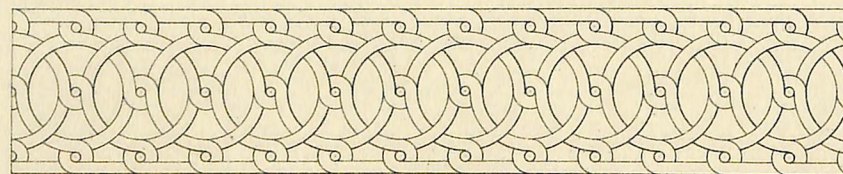
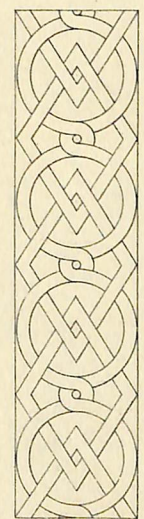
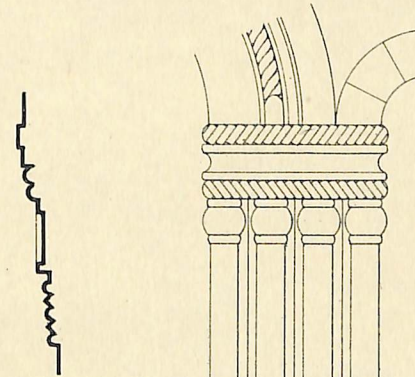
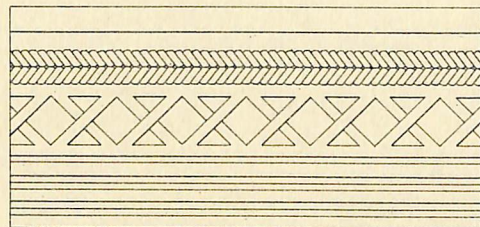
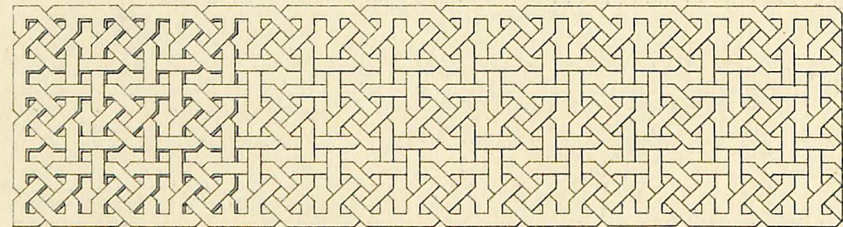
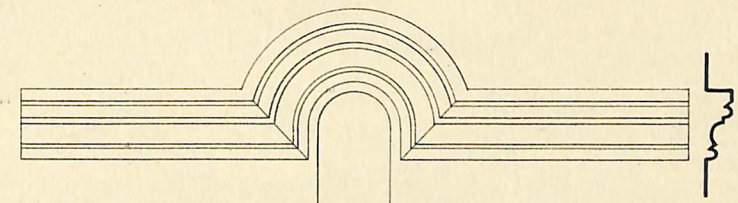
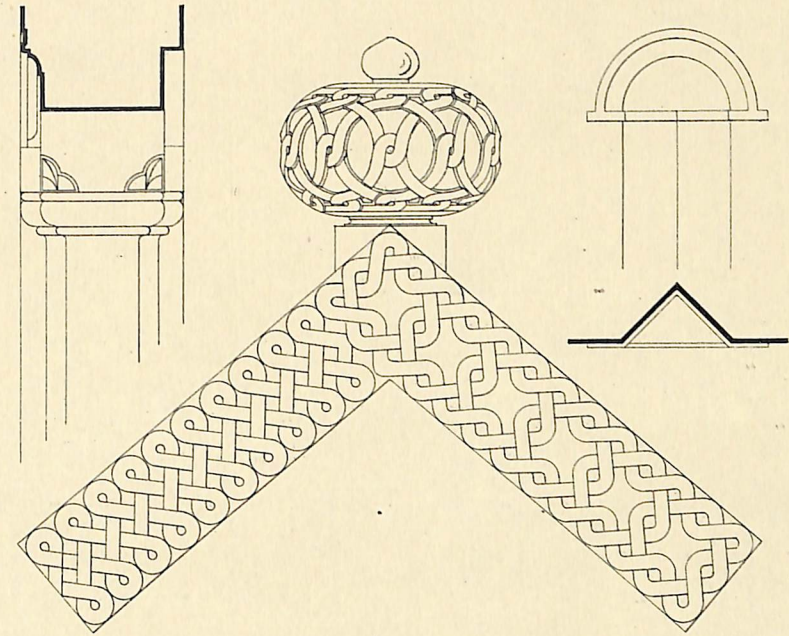
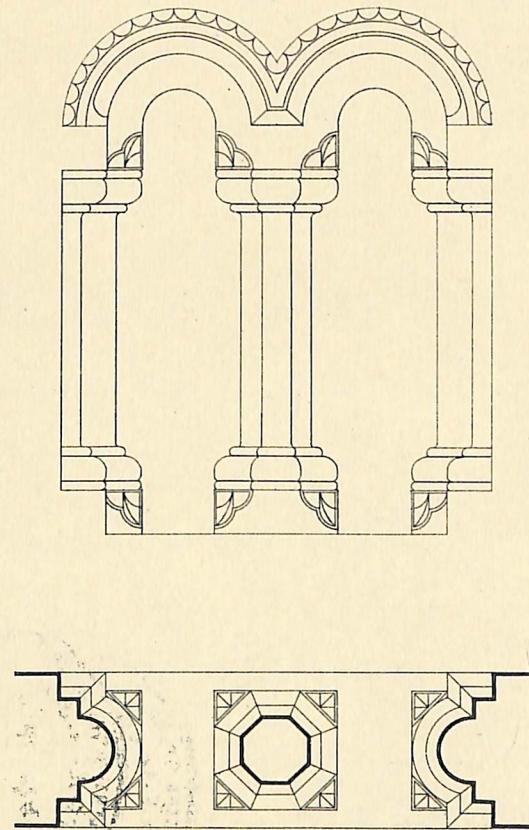
ՀԱՅՈՅ ՀԻՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՇՐԱՐՔ

MONUMENTS D'ARCHITECTURE
DE L'ANTIQUE ARMÉNIE.

929

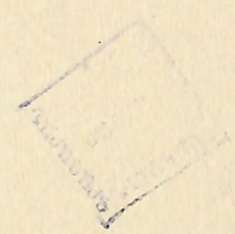
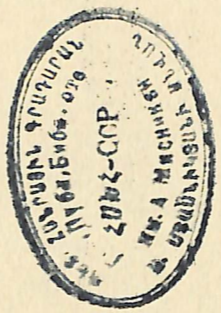
3 арш. 2 1 0 1 2 3 саж.

ԱՊԱՏԻ. Փան կոկոկոնի. Դետալի.

ՀԱՂԻԱՏ. Զանգատան շատակաղիծր
Սոսնձին մանրամասնութիւններ:

HAGHBAT. Plan du clocher. Détails.

«Ազգային գրադարան»

NL0203180

«Ազգային գրադարան»

NL0203179

«Ազգային գրադարան»

NL0203178

«Ազգային գրադարան»

NL0203177

«Ազգային գրադարան»

NL0203176

Издание „Памятники древне-армянской архитектуры“ будетъ состоять изъ 10 выпусковъ, по 5 таблицъ въ каждомъ, исполненныхъ съ фотографій и чертежей свѣтопечатью, съ краткимъ историческимъ очеркомъ и описаніемъ памятниковъ на русскомъ, армянскомъ и французскомъ языкахъ.

Издание печатается только въ 300 экземплярахъ и будетъ закончено въ теченіи 1905 года.

Условіе подписки.

Для С.-Петербурга. Стоимость всего изданія (10 вып.) съ доставкой при единовременномъ взносъ 10 рублей, съ разсрочкой платежа 11 рублей, при чемъ въ этомъ случаѣ вносится задатокъ 1 руб., а за каждый вышедшій выпускъ уплачивается по 1 руб.

Для иногороднихъ. Стоимость всего изданія (10 вып.) съ пересылкой при единовременномъ взносъ 12 рублей, съ разсрочкой платежа 13 рублей, при чемъ въ этомъ случаѣ вносится задатокъ 2 руб., а каждый вышедшій выпускъ высылается за 1 руб. 10 коп. наложеннымъ платежомъ.

Для любителей изданіе печатается на особой роскошной заграничной бумагѣ въ количествѣ 30 нумерованныхъ экземпляровъ. Цѣна 20 рублей, съ пересылкой. Разсрочка платежа не допускается.

Подписка на этихъ условіяхъ принимается только до 1 Юня 1905 г., послѣ этого срока подписная цѣна будетъ увеличена на 20%.

Первый выпускъ высылается за 1 руб., который засчитывается при подпискѣ. Выпуски, за исключеніемъ перваго, въ отдѣльную продажу не поступятъ до окончанія изданія.

Подписка принимается:

У Л. Егіазарова, С.-Петербургъ, Институтъ Гражданскихъ Инженеровъ, 2-я рота Измайловскаго полка. Кромѣ того подписка для г. Тифлиса принимается у Е. А. Цатурова, Дворцовая ул. магазинъ лампъ и обоевъ, а для г. Баку въ книжномъ магазинѣ „Сотрудникъ“, Николаевская ул.